

УМРЕВШИ СТЕФАНОМ ДРАГУТИНОМ, РОДИВШИ СЕ МОНАХОМ ТЕОКТИСТОМ

Микица Илић

Ја, грешни раб Божји, именом Теоктист, сада убоги монах, а рођењем благочастиви и христољубиви и самодржавни све српске и поморске и подунавске и сремске земље краљ Стефан Драгутин от рода Немањића, пишем ову опоруку народу сербском, на заласку мог овоземаљског живљенија, да остане мојему роду, када се представим Господу нашем, јер слутим да ми се ближи дан и час кончине.

Родио сам се пре шездесет и пет лета, као први син мог племенитог оца краља Стефана Уроша от рода Немањића и матере моје краљице Јелене от племенитог рода Анжујскога. Велика је радост обузела сербски двор и сву земљу сербску када сам угледао овај свет, јер је мој отац већ био у зрелим годинама, када се потомству нико разуман не нада.

Причали су ми као детету да сам од Бога измољен молитвама праведника који невидљиво светом ходе, не знајући никада за себе да су праведници. Било то истина или не, велико славље беше обузело двор у Дежеви, цео Рас и све сербске земље одмах по мојему рождеству. На свим храмовима звонила су звона, а по манастирима су иноци служили молебанае захвалности. Мој отац је одмах наредио да се отворе краљевске магаци и подели жито и овас сиротињи, да се даривају удовице и сирочад, да се точи вино из мехова и пеку дебелу волови. Све то зато што се мој племенити родитељ већ беше помирио са злехудом судбом да ће остати без наследника, па је на моје рождество гледао као на дар од Господа. Када се човеку случи нешто што је већма прижељкивао, он увек на такво слученије гледа као на дар од Бога, мислећи да Господ постоји само зато да би наше жеље испуњавао. А Бог је много већи од наших себичних, таштих жеља.

Било како било, још краљеви гласници нису честито ни успели да однесу радосну вест о мојем рождеству у најудаљеније крајеве сербских земаља, када је моју кућу задесила поновна радост. Изгледа да су молитве праведника биле већма Богу миле, јер само годину дана после мог доласка на свет, угледао је

светлост дана и мој брат Милутин. Тако је сербска круна добила двојицу наследника, а ја млађег брата и доживотног такмаца у првенству.

Како сам растао, моја племенита мати Јелена трудила се да мене и мог брата повери на воспитаније и изображеније најбољим учитељима са запада. Доводили су научењаке из Млетачке, Напуља, Угарске и Провансе који су ме учили да толкујем свете књиге на латинском и грчком јазуку. Учио сам од мудраца и научењака геометрију, земљопис и повест, а од сербских инока псалтир и евангелија. Брат Милутин је увек предњачио у учењу, не по знању и умећу, већ по старању и труду да буде најбољи. Још тада се читовало да ће увек у свему бити први.

Моја племенита мати била је оштра на језику, али кротка и блага срцем. Живела је непорочно, у свакој врлини и подвигу, заборављајући на своје племићко порекло и титулу коју је носила удајом за мог великог оца.

Слушао сам од старијих дворјана како је мој отац Стефан Урош, када се женио мојом драгом мајком, наредио да се целом долином Ибра, дуж пута којим је принцеза требала да стигне, од Жиче, поред Маглича, па до Студенице и даље уз реку, посаде јорговани свих боја, јер беше чуо да у мајчиној постојбини Прованси расте ово миомирисно жбуње. Тако је отац покрио голет и чемер сурих, сербских литица, засадивши јорговане који су подсећали моју мајку на далеки дом.

Моја мати Јелена је богато даривала сербске манастире, иако је по рођењу крштена у хришћанској цркви западног закона. Подједнако су је штовали великодостојници Рима и Константинопоља јер је помагала и једне и друге. Пред крај свог живота подигла је манастир Градац у којем је била погребена када је дошао час њене кончине, да вечно удише мирисе јоргована који су цветали долином Ибра.

Када су прошли бербрижни дани мојега изображенија и воспитанија, и када сам стасао за мач, отац ме је оженио принцезом Каталином, ћерком угарског краља Стефана V Арпада. Моја лепа, скромна жена Каталина била је племенита и добра, и много је пропатила са мном од трена када сам схватио да ме не занима таштина и гордост овога света. Каталина ми је родила синове Владислава и Урошица и кћер Јелисавету коју смо удали за Стефана Котроманића, бана земље босанске. Урошиц се рано представио Господу као монах Стефан, и био је погребен у мојој задужбини, храму светог Ахилија, а Владислава сам од малих ногу припремао за наследника сербске круне, јер му је то наслеђе припадало по првенству.

Брак између мене и принцезе Каталине био је залог будућег мира са Угарском и дошао је после једног војног пораза мог племенитог оца краља Стефана Уроша, када је био срамно потучен и заробљен у бици са угарском војском у Срему. Тако сам ја добио уз жену, као мираз, доњи део Срема, све до реке Саве и титулу младог краља. Уз титулу ми је следовала и посебна област на управу, али је мој благочестиви отац упорно одбијао да ми додели земљу на управљање. Био сам тада млад и осيون, надобудан и ташт преко сваке мере, па сам напослетку, на наговор неких мојих властелина, подигао оружје на рођеног оца. Из крвавог рата сам изашао као победник, премда сам

изгубио оно најважније – образ. Тако сам постао благочастиви и христољубиви и самодржавни све српске и поморске и подунавске и сремске земље краљ Стефан Драгутин от рода Немањића.

Сербска земља до тада није видела такову срамоту, да син подигне руку на својега родитеља и да га збаци са престола. Бојим се да ће ме мој народ само по томе памтити и горко се кајем што сам тако поступио, али тада у лудој, обесној младости, мислио сам да велику ствар чиним када сам отерао са трона остарелог, немоћног оца. Казна је стигла брже него што сам очекивао.

Владао сам сербским земљама шест година. Мојој племенитој мајци Јелени доделио сам на управу поседе од Дубровника до Скадра и земље око горњег Лима и горњег Ибра, са замком у Брњцима. Брату Милутину сам поверио на управљање посебну област, али он није био задовољан указаном милошћу, јер је дубоко у себи осећао да му следује много више. Мислио је да је способнији владар од мене и да му припада сербска круна, без обзира на моје првенство. Вероватно је био у праву, али тада нисам могао то да схватим, јер сам био заслепљен властољубљем и таштином.

У владању сам се, попут мог племенитог оца краља Стефана Уроша, држао савеза са Угарском и Напуљом. Нисам желео рат са Ромејским царством које је сваким даном све више слабило, али моји осинони, похлепни властелини хтели су по сваку цену да се наша држава прошири на југ, како бисмо освојили нове властелинске поседе и богат ратни плен. Ја сам се одупирао колико сам могао њиховим захтевима да уђем у рат са Константинопољем и зато су ме дубоко мрзели. Били су ми верни тек из страха да не падну у моју немилост и тако изгубе своје властелинске привилегије, али су спремно чекали трен у којем ће ме свргнути са престола и довести на трон мог брата Милутина који је одувек био ратнички расположен.

Све време мојег краткотрајног владања сербским земљама, пратила ме је зла коб јер сам подигао руку на мојег родитеља, племенитог краља Стефана Уроша. У дугим, бесаним ноћима, молио сам се Господу да ми опрости и пошаље покору за ово моје недело. Најпосле је, после много горких суза, молитви и мољенија, стигло Божје знамење кроз казну, која је родила у мени искрено покајање.

Док сам јахао у лову са дворском свитом под градом Јелечем у Рашкој жупи, мој дорат, нагазивши змију отровницу у трави, изненада се пропео и избацио ме из седла. Павши незгодно на тврду ледину, поломио сам ногу и остао богаљ до краја живота.

Добро сам знао да је то Божји знак и заслужена казна за велики грех према мојем племенитом, добром оцу.

Чим сам се придигао из постеље, сазвао сам Сабор на мом двору у Дежеви, и пред властелом и народом предао престо мојем млађем брату Милутину. Даривао сам му благо, царске, златоткане хаљине, мојег коња и положио пред њега мој мач. Казао сам свима да ћу оставити себи титулу сербског краља и да ћу се повући на моје поседе на планини Руднику и моје земље између Дрине и Саве.

Милутин је одушевљено прихватио владарску круну и заповедништво над сербском властелом и војском, жељном ратова и освајања, јер то беше и његова давнашња жеља. На мој захтев, брат је на сабору пред народом и властелом обећао да ће после њега, сербски престо наследити мој син Владислав, којем је круна припадала по првенству. Милутин је касније заборавио на овај братски договор и круну оставио свом сину Стефану. Тако су отпочели моји десетогодишњи сукоби са братом, као да ми није био довољан грех што сам подигао руку на рођеног оца.

Између мене и мојега брата постојала је велика љубав и узајамна оданост, али и љубомора и суревњивост. Знао сам да је он способнији владар од мене, јер је био окрутнији, одлучнији и суровији према сербским непријатељима у којима никада нисмо оскудевали. Сербској земљи која је била разапета између Ромејског царства, Млетачке републике, Угарске краљевине и Бугарског царства, био је потребан снажан, срчан владар попут Милутина. Знао сам да ће он боље и сигурније сачувати сербску државу и сербско име, али првенство које сам добио рођењем, било је моје проклетство које сам морао да браним, и које ме је нагонило да се борим са братом за круну која ме никада није много привлачила. Тако сам цели свој живот остао у сенци млађег брата који је био оружју и власти вичнији, па га је као таквог сербска властела радије видела за својег предводника.

Обојица смо носили у себи дубоко проклетство мојега греха што сам дигао руку на нашега оца и Милутиновог греха, јер је преотео круну мом сину Владиславу. Час смо се мирили и заклињали на верност и оданост, час смо се прихватили оружја и крваво тукли за првенство. Милутин је у тој борби био успешнији, јер му је било више стало до победе. Ја сам већма био окренут огњишту, верној супрузи Каталини и деци, а Милутин се женио пет пута, како су државне прилике захтевале од њега. Мој брат је просио своје жене из оних земаља које није успевао да порази на бојишту, па је кроз нови брак добијао у мираз нове савезнике за ширење своје власти. И ту се показао мудријим и способнијим владаром од мене.

Кроз ратове, победе, поразе и мирења, Милутин и ја смо провели десет лета и ја се од свега бежах добро уморио. Сви смо били поражени и није било победника у рату међу браћом, али нас је земаљска таштина и гордост водила даље, у понор. Нарочито је мојој племенитој мајци Јелени тешко падао наш сукоб, јер нас је обојицу подједнако љубила.

У једном трену сам сасвим надвладао брата на бојном пољу, јер га је, због његове преке нарави и суровости, напустила готово сва сербска властела, али Милутин се није предавао, већ је сакупио најамничку војску међу Турцима и Татарима, и повео одсудну битку против својих дојучерашњих властелина које је напослетку потукао до ногу. Када их је победио, онда им је опростио издају, јер је знао да ће га, буде ли им живот поклонио, служити десет пута верније и приљезније, због страха који човек једино на губилишту може да осети. У победи је Милутину помогла и наша Света Сербска Церква, чији су га епископи већма љубили, јер се заклео да ће за сваку годину своје владавине подизати по један Божји храм или манастир, и те се заклетве беше беспого-

ворно држао. Мој брат се никога није бојао, осим Бога, а и Бога сасвим мало, тек колико је потребито Божјем помазанику.

Напоследку сам се, после много трзавица, сасвим измирио са братом, иако никада није био окончан наш сукоб око наслеђа сербскога престола, јер сам ја сматрао да после Милутина престо треба да припадне мом сину Владиславу, а мој брат је круну оставио свом сину Стефану.

Мој возљубљени брат, краљ Милутин, наставио је да осваја нове земље, ширећи ратовима и женидбама сербску државу на југ, а ја сам мирним путем добијао земље на управу од Угарске, јер сам мислио да држава треба да се шири на север, а не према Оријенту, који никада нисам много љубио. Тако сам временом овладао јужним Сремом, доњим Подрињем, доњом Посавином и доњим Подунављем и добио на управу од угарског двора Усору и Соли у северној Босни. Прозвали су ме сремским краљем јер сам свој двор преселио у Дебрц на Сави, а нешто касније и у древни град Сингидунум, који добих на управу од моје угарске тазбине.

Поред свега, како је време одмицало, све више сам увиђао пролазност и сујету овога света. Живео сам у то доба са женом као брат са сестром више од двадесет лета, не дотакнувши је, но чувајући обоје у целомудрију и чистоти, јер бејаш одлучио да напустим све и одем у манастир да примим монашки постриг. Већ одавно сам морио моје тело у подвигу и трпљењу, ноћном стајању и дугим молитвама, те моја грешна душа пожелела да постанем црноризац. Иако сам се бојао да нисам достојан расе и мантије, ипак на крају примих анђеоски образ на спасеније или погибју моје душе, ни сам више нисам био сигуран.

Као простом иноку, изасланици мога брата, краља Милутина, нудили су ми епископско жезло, али сам више пута одбијао то достојанство, јер сам желео да умрем као прости, сиромашни црноризац. Го и бос сам дошао на овај свет, го и бос ћу и да одем са њега.

Саградих за својега дугога живота храм Светог Ахилија, манастир Рачу крај реке Дрине, манастир Тавну на планини Мајевици и обнових манастир Ђурђеви Ступови у Расу који беше подигао мој прадеда, велики жупан Стефан Немања. Заблуделу браћу, патаренске јеретике из Босне, приводио сам истинитој хришћанској цркви, и о тим подвизима извештавао светога оца папу у Риму. Трудио сам се, колико сам могао и умео, да свуда ширим истину о нашем Спаситељу, и ако успех макар једног заблуделог брата да приведем вери, није узалудан био труд мој и није узалудан био живот мој.

Умревши Стефаном Драгутином, родио сам се монахом Теоктистом. Када се представим Господу иноком Теоктистом, бићу наново рођен животом вечним, ако ми буду опроштени греси моји и ако буде услишено покајање моје.

Мошти моје нека вечито, за сва времена, почивају у задужбини мога прадеде Стефана Немање, подно Ђурђевих Ступова, у Расу. Нека леже са миром у гробу који за себе већ одавно приправих, и у којем сваку ноћ проводим у молитви, лежећи на хладном камену и оштрој драчи. Нека је проклет онај који се дрзне да их откопа из гроба и умије у вино и желеју, како би их светим и нетрулежним прогласио, јер нема горег и већег грешника под Божјим сводом од мене умревог Стефана Драгутина, именом монаха Теоктиста. Амин.